

Teambuilding

Een fotografe die precies wist hoe ze de foto wilde maken, 21 mensen die op de juiste plaats gezet moesten worden en omstandigheden die met regen en wind niet erg meehielpen. Maar het kwam goed. Het fotomoment tijdens de SAMIJ-dag van 12 september in Enkhuizen leverde een onvervalst stukje teambuilding op. En een leuke foto.

→ Lees onderaan de pagina en op pagina 2 meer over de SAMIJ-dag.

Fotostudio Carole Modderman, Enkhuizen

Navigeren

Bij de samenwerking in en rondom het IJsselmeergebied zijn we op het volgende punt aangekomen. Vanaf dit punt moeten we verder navigeren. Eerst is het schip gebouwd, vervolgens is de koers is uitgezet en zijn de te nemen stappen bepaald. Navigeren heeft meerdere betekenissen en definities.

Een daarvan is: "De kunst van het plannen en volgen van een route om zich daarmee van de huidige positie naar de bestemming te verplaatsen".

Navigeren betekent ook dat we keuzes moeten maken, bijvoorbeeld door veranderende omstandigheden.

De wereld rondom veiligheid is voortdurend in beweging. Gemeenschappelijke meldkamers gaan samen, brandweerorganisaties gaan steeds meer over tot regionaliseren en er komen minder politieregio's. Gelijktijdig willen we de gezamenlijke kwaliteit behouden en verbeteren. Goed werkende afspraken tussen regio's en crisispartners worden van nog groter belang. Mensen beschikken niet, zoals wel wordt vermoed bij vele dieren, over een ingebouwde navigatiefunctie. Wij hebben hulpmiddelen nodig. Dit kunnen natuurlijke hulpmiddelen zijn, zoals de zon of de sterren, of andere zoals een kompas.

Ook de samenwerking in het IJsselmeergebied is hierin een onmisbaar

hulpmiddel om ons gezamenlijk naar de gewenste bestemming te verplaatsen.

*Margreet Horselenberg
voorzitter SAMIJ; burgemeester Lelystad*

Inhoud

3

'In Flevoland hadden we tijdens de droogte het geluk dat we in een badkuip leven'

4

KNRM en brandweer op Urk maken instructiefilm voor opstappers

5-7

Meldkamerspecial

SAMIJ-dag in teken van 'navigeren'

Op verschillende prachtige locaties in Enkhuizen hield de SAMIJ de jaarlijkse gezamenlijke bijeenkomst voor de werkgroepen. Vertegenwoordigers van de Operationele Werkgroep, de werkgroep Opleiden, Trainen en Oefenen (OTO) en de werkgroep Meldkamers kwamen bij elkaar om te kijken wat er het laatste jaar onder de SAMIJ-vlag gebeurde en vooral ook hoe de SAMIJ de toekomst in navigeert.

Bij de SAMIJ zijn -elders in het blad is het ook te lezen- tien veiligheidsregio's, veel waterpartijen en zes waterschappen betrokken. Omdat dit een gemêleerd gezelschap is waarin veel mensen elkaar niet heel vaak zien is de SAMIJ-dag een dag bij uitstek om aan teambuilding te doen.

Bij aankomst bij het ontvangstgebouw van het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen was er

eerst tijd om onder het genot van een kop koffie bij te praten met bekenden en kennis te maken met nieuwe vertegenwoordigers van de aan de SAMIJ deelnemende partijen. 'Een belangrijk onderdeel van deze dag is het feit dat we elkaar zien, zaken kunnen bespreken en te bepalen waar we nu als samenwerkende partijen staan', aldus waterfunctionaris Han van Dijk in zijn openingswoord. Om het thema navigeren luister bij te zetten kregen de deelnemers een kompas. Een symbolisch presentje dat hij koppelde aan de wijze waarop de SAMIJ de route naar de toekomst uitstippelt.

Sleepboot

Na vervoer per paardentram kreeg de groep

in de oude afslag van Enkhuizen uitleg over de palingvisserij om vervolgens naar het Zuiderzeemuseum te vertrekken. Dit ging voor de mensen van de SAMIJ geheel in stijl. Met een stevige bries en een regenbuitje stapten de aanwezigen op een sleepboot en voer de groep in twee delen naar het haven-tje bij het Zuiderzeemuseum. In één van de karakteristieke pandjes in het 'dorpje' vond het officiële deel van de SAMIJ-dag plaats. In dit deel werd teruggekeken op de zaken die binnen het samenwerkingsverband van de SAMIJ zijn gerealiseerd en naar punten die in de toekomst moeten worden aangepakt.

→ Lees hierover meer op pagina 2.

‘Waterrand steeds beter ingebed!’

Tijdens het officiële programma van de SAMIJ-dag maakte Han van Dijk eerst inzichtelijk waar de SAMIJ vanaf 2009 mee bezig is geweest. Van Dijk refereerde aan het opstellen van het Incident Bestrijdingsplan IJsselmeergebied, de SAMIJ overeenkomst, het implementatieplan, de Train de Trainer dag, het rapport aanlandingsplaatsen, het meerjarenprogramma, de afspraken met de meldkamers, de realisatie van het boekje Wijzer op het Water met CRW en de edities van SAMIJ Nieuws.

Han van Dijk keek bovendien naar het proces dat de incidentbestrijding op het water doormaakt. ‘In het IJsselmeergebied en zeker op de Randmeren komt veel samen: gemeentegrenzen, regio-grenzen, alle soorten van hulpverleningsorganisaties. Het is dan met name van belang dat iedereen weet waarover hij gaat en waarover niet. Dus afspraken over wie doet wat, en wat doen we gezamenlijk. In het project Waterrand zijn kaders neergezet om alles in goede banen te leiden en te stroomlijnen. Waterrand raakt steeds beter ingebed. In het IJsselmeergebied is dit vertaald in het incidentbestrijdingsplan.

Alle planvorming is er natuurlijk op gericht de hulpverlening op het water zo effectief mogelijk te laten verlopen. ‘We navigeren met de SAMIJ naar de volgende eindbestemming: we optimaliseren de samenwerking tussen land- en waterpartijen met werkende afspraken met daarin de rol van bijvoorbeeld de SAR liaison, we maken afspraken over melding en alarmering, leiding en coördinatie, informatiemanagement en ondersteunende zaken als aanlandingsplaatsen en bijstandsafspraken. Hierbij werken we naar duidelijke lijnen. Iedere partij kent zijn taken en verantwoordelijkheden.’ Op dit moment zijn meerdere zaken gerealiseerd, maar op

een aantal punten moet de koers iets bijgesteld worden.

Aansluitend gingen de deelnemers aan de slag met enkele prikkelende stellingen. Een van de stellingen was: wat maakt de SAMIJ uniek? In de reacties uit de zaal kwamen termen als ‘diversiteit’, ‘bovenregionale samenwerking’ en ‘kennisbank’ naar voren.

John Geel van de KNRM:

‘De SAMIJ heeft met alle betrokken partijen enorm veel kennis in huis. Dit orgaan is er niet voor de stuurman of de recreant. De SAMIJ adviseert veiligheidsregio’s, crisispartners en is vertegenwoordigd in landelijke netwerken.’ Liewe Klabbers stipte aan tijdens de discussie dat de OvD RWS een belangrijke ontwikkeling doormaakt. ‘De acceptatie van de OvD RWS in crisisteams hangt ook af van de leider CoPI. Dit is en blijft een belangrijke doelgroep om op in te zetten.’

En is zichtbaarheid cruciaal in het succes van de SAMIJ? ‘Een zekere vorm van zichtbaarheid is noodzakelijk’, was de conclusie. ‘De SAMIJ moet met name zichtbaar zijn voor het bestuur en operationeel betrokkenen en verantwoordelijken. Dit om inzichtelijk te maken wat er binnen de SAMIJ gebeurt en om draagvlak te creëren.’ Met deze conclusie sloot Han van Dijk de dag af en maakte iedereen zich op voor het vaartochtje terug naar Enkhuizen.

Navigeren tussen verantwoordelijkheden

In ons IBP ligt vast wie voor welke taak procesverantwoordelijk is en welke organisaties een bijdrage leveren. In een aantal gevallen wijkt dit af van de gebruikelijke werkwijze bij organisaties en/of wijze van denken. In vrijwel alle gevallen komt dit omdat incidentbestrijding op het water net even anders georganiseerd is en andere bevoegdheden kent dan op het land.

Er is daarmee een onderscheid tussen verantwoordelijk zijn en verantwoordelijkheid voelen. Op het land gaat de brandweer over redden van mens en dier en op het water voelt dat net zo, maar ligt desondanks op het ruime binnenwater de procesverantwoordelijkheid bij de Kustwacht. In ons geval (SAMIJ) gaat dit om het IJsselmeer, het Markermeer en de randmeren. De brandweer verleent derhalve bijstand aan de Kustwacht bij incidentbestrijding op deze wateren als het gaat om het redden van mens en dier. Slechts binnen de dijken en havenhoofden is redden van mens en dier op het water een procesverantwoordelijkheid

voor de brandweer.

Voor de ambulancediensten ligt dit net even anders en bestaat het onderscheid tussen land en water niet. In alle gevallen zijn de ambulancediensten verantwoordelijk voor de medische hulpverlening. Vreemd genoeg voelt dit in een aantal gevallen juist weer niet zo en zijn er lang niet altijd opstapregelingen afgesproken met de KNRM of andere partijen voor de medische hulpverlening op het water. Ons IBP is al enige tijd vastgesteld en we liggen redelijk op koers, maar we zijn nog niet op de plaats van bestemming.

De uitdaging voor de komende periode is om de Kustwacht echt in de positie van procesverantwoordelijke te navigeren voor search en rescue overeenkomstig het IBP en de andere diensten in de rol van bijstandverlenende eenheden. Dat verbetert de coördinatie en doelmatigheid van de hulpverlening en verlaagt de maatschappelijke kosten. Om dit te realiseren is vanuit de SAMIJ aan alle belanghebbenden, inclusief de hoofden van de meldkamers rond het IJsselmeer, een brief gezonden met het verzoek dit in de procedures zo op te nemen dat binnen afzienbare tijd ook daadwerkelijk zo gehandeld wordt.

Voor centralisten (van gemeenschappelijke meldkamers) geldt dan niet direct alarmeren bij een hulpvraag voor search en rescue, maar eerst contact opnemen met het Kustwachtcentrum en vragen of zij al met het incident bezig zijn en of er behoefte is aan bijstandseenheden. In vergelijkbare zin geldt dit ook voor de andere scenario’s en

procesverantwoordelijkheden zoals opgenomen in het IBP.

Voor wat betreft de medische hulpverlening op het water ligt er een uitdaging voor de ambulancediensten die dat nog niet gedaan hebben om de opstapregelingen alsnog te gaan regelen of met de burens een regeling te treffen als dit past binnen het dekingsplan en de opkomsttijden. De kapstok hiervoor is de richtlijn ambulancezorg op het water van 2009.

Gerrit Spruit
Voorzitter operationele werkgroep SAMIJ

Uitzonderlijke droogte eerste helft 2011

'In Flevoland hadden we tijdens de droogte het geluk dat we in een badkuip leven'

De waterschappen in Nederland zijn dit voorjaar druk geweest met de aanhoudende droogte. Harmen Dijkstra, hoofd sector watersystemen van Waterschap Zuiderzeeland, gaat in op deze problematiek en op de genomen maatregelen.

U bent sectorhoofd watersystemen bij Waterschap Zuiderzeeland. Kunt u in algemene zin uitleggen wat die functie inhoudt? 'De organisatie van Waterschap Zuiderzeeland is opgedeeld in een aantal sectoren: de sector waterketen, de sector watersystemen en de sector middelen en organisatie. De sector watersystemen –waar ik leiding aan geef– houdt zich bezig met het beheer en onderhoud van het hele watersysteem, waaronder alle watergangen en waterkeringen. Dit werk is heel breed. Dit gaat van het uitvoeren van maaiwerkzaamheden tot het verlenen van vergunningen en het maken van plannen.'

En in de warme situatie bent u operationeel leider? 'Ik ben één van de operationeel leiders bij Waterschap Zuiderzeeland. De operationeel leider maakt deel uit van de sector watersystemen, omdat een calamiteit vaak te maken heeft met zaken die zich binnen mijn afdeling afspelen.'

Wat voor calamiteiten kunnen dat zijn? 'Calamiteiten op milieugebied, zoals een olie-lekkende auto in de sloot of branden waarbij vervuild bluswater in het watersysteem terecht komt. Verder kun je bij calamiteiten denken aan hevige buien waarbij er meer neerslag valt dan het watersysteem kan verwerken en als het heel hard waait en waterstanden hoog zijn, houden we de dijken extra in de gaten.'

We kenden in 2011 een heel droog voorjaar. Hoe erg was de situatie? 'Landelijk gezien was de situatie ernstig, maar in ons gebied zijn we niet geschrokken van de

droogte. Wij hebben het voordeel dat we in een grote badkuip leven. In tegenstelling tot hoger gelegen gebieden is er bij ons altijd water aanwezig. Door de dijken en de ondergrond stroomt altijd kwelwater het gebied in. Dit wil niet zeggen dat we lokaal geen problemen hebben. Ook in ons verzorgingsgebied hebben we wat hoger gelegen gebieden. Hier was niet genoeg water aanwezig voor de boeren om tegelijkertijd hun land te beregenen. We maken dan afspraken met de boeren op welke dag zij hun land mogen beregenen. We hebben gelukkig geen beregeningsverbod hoeven instellen. Bij mijn weten is dat nog nooit gebeurd in Flevoland.'

Wat zijn concreet de taken van waterbeheerders? 'Als het om het oppervlaktewater gaat is het beheer van de peilen een hele belangrijke taak. Zowel in tijden van droogte als in tijden van natheid kunnen we spelen met het waterpeil. In tijden van droogte probeer je het water in een gebied zoveel als mogelijk is vast te houden en zo min mogelijk af te laten via de gemalen. Dat is in deze periode van droogte ook gebeurd.'

Zijn er meer maatregelen genomen? 'In gebieden waar een gebrek aan water was hebben we extra water ingelaten. Verder hebben we zaken met de omgeving afgestemd. In geval van droogte zakt de waterstand in de Veluwerandmeren en hebben wij afspraken met Rijkswaterstaat om die waterstand weer op peil te brengen. Dan gebruiken we de gemalen omgekeerd. Dan laten we water in bij De Blocq van Kuffeler. Bij Gemaal Lovink malen we het water er weer uit en malen we het in het Veluwemeer.'

Simpel gezegd verplaatsen we water van het Markermeer naar het Veluwemeer.'

Hoe ver van te voren zagen jullie dit voorjaar aankomen dat het wel eens een droog voorjaar zou kunnen worden? 'Wij zijn voor die informatie afhankelijk van de weersverwachtingen van de meteorologische instituten. Maar waar je bij een storm vaak

snel moet handelen is dat niet aan de orde bij droogte. Daar heb je niet van het ene op het andere moment last van. Je hoeft het dus niet lang van tevoren te weten.'

Zorgde de aanhoudende droogte voor opschaling in de organisatie? 'Ja. In eerste instantie was er sprake van een landelijke opschaling. De landelijke commissie waterverdeling (LCW) verzamelde de gegevens van alle waterschappen en inventariseerde de problemen in de verschillende gebieden. Naast te veel of te weinig water zijn dat ook gerelateerde dingen: vissterfte, botulisme en ontstaan van blauwalg. Daarnaast stelden we intern iemand aan die verantwoordelijk was voor de droogteproblematiek. Hij was onze vertegenwoordiger op regionale droogte-overleggen en was de spin in het web bij het bestrijden van de droogte.'

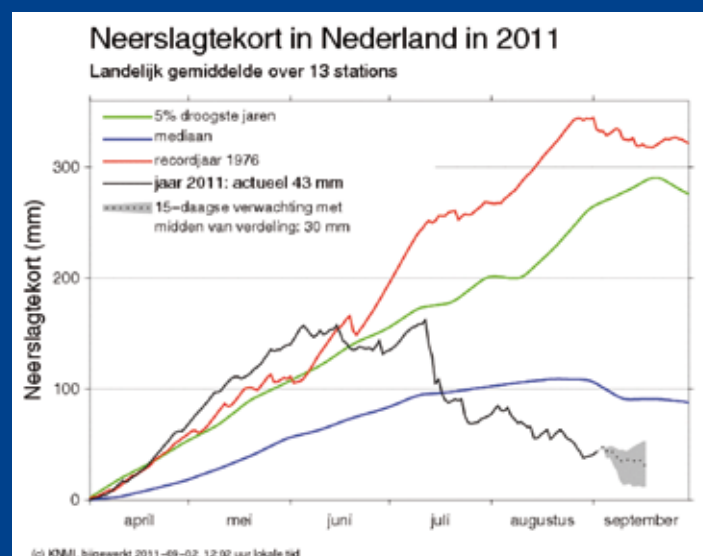
Na de droogte kreeg Nederland te kampen met veel neerslag. Heeft deze neerslag nog voor problemen gezorgd? 'Nee. Enerzijds hadden we de neerslag nodig, anderzijds gingen de zwaarste buien aan ons gebied voorbij. Als wij de hoeveelheden neerslag van bijvoorbeeld Harderwijk hadden gehad was dat anders geweest. Daar viel in drie uur tijd 120 millimeter. Dat kan geen enkel watersysteem aan. Dan hadden we een uitdaging gehad.'

Droogte in Nederland

Situaties van watertekort zijn ingedeeld in vier stadia. In stadium 1 is er geen sprake van watertekort en wordt normaal waterbeheer gevoerd. Bij stadium 2 beginnen er watertekorten te ontstaan en wordt de alertheid verhoogd. De LCW (Landelijke Commissie Waterverdeling) komt bij elkaar). De regionale droogte-overleggen worden opgetuigd. Er is intensieve communicatie tussen de droogte-overleggen, de LCW en het ministerie. De staatssecretaris brengt het IPO (Interprovinciaal Overleg), UVW (Unie van Waterschappen) en VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) op de hoogte. Bij stadium 3 is er sprake van daadwerkelijk watertekort en neemt het MTW (Managementteam

Watertekort) de leiding. De staatssecretaris wordt steeds meer betrokken. In stadium 4 is sprake van een dreigende crisissituatie, overleg wordt geïntensiveerd. Dit voorjaar is er sprake geweest van stadium 3, landelijk gezien. Bij Zuiderzeeland is de situatie nooit erger geworden dan stadium 2.

In het voorjaar heeft het er lange tijd naar uitgezien dat 2011 een heel droog jaar zou worden. Maart, april en mei waren heel droge maanden. Na de kentering in juni, gaat 2011 waarschijnlijk de boeken in als een gemiddeld, misschien wel een nat jaar. Onderstaand een plaatje van het neerslagtekort tot september. Met dank aan het KNMI.

Waterfunctionaris Waddengebied stelt zich voor...

Evenals het IJsselmeergebied heeft het Waddengebied ook een Waterfunctionaris. Rien van de Ven bekleedt deze nieuwe functie sinds 2010. Een kennismaking.

Rien van de Ven is werkzaam bij de Hulpverleningsdienst Fryslân en incidentbestrijding is geen onbekend terrein voor Rien. Vanuit Brandweer Fryslân is hij al een groot aantal jaren werkzaam in dit vakgebied. De 'natte' hulpverlening is, gezien zijn nautische achtergrond, evenmin onbekend terrein. Rien is hoofd Veiligheidsbureau Fryslân. Deze functie combineert hij met zijn werkzaamheden als Waterfunctionaris. Rien houdt zich als Waterfunctionaris bezig met de regie op de bovenregionale preparatie en de aansturing van het CRW secretariaat. Per Samenhangend Risico Water Systeem (SRWS) wordt één veiligheidsregio aangewezen als Coördinerende Veiligheidsregio. Voor de Waddenzee is dit Veiligheidsregio Fryslân. De coördinerende veiligheidsregio neemt de voorbereiding en coördinatie van de incidentbestrijding op de Waddenzee op zich in de 'koude' fase en zorgt ervoor dat de andere veiligheidsregio's binnen het gebied worden betrokken.

Waterfunctionaris

Rien licht de werkzaamheden van de Waterfunctionaris toe. 'De taak tot structurele voorbereiding en coördinatie binnen de CVR ligt bij mij als Waterfunctionaris. Ik ben verantwoordelijk voor het mobiliseren van alle partijen binnen het SRWS en bereid ze voor op een adequate inzet tijdens een incident. De Waterfunctionaris speelt met name een grote rol bij de bevordering van de interdisciplinaire samenwerking met alle ketenpartners. De inzet van organisaties bij waterincidenten is altijd nauw verbonden met de rol die zij spelen in de dagelijkse hulpverlening.' De werkzaamheden van de Waterfunctionaris worden uitgevoerd voor 18 gemeenten, twee ministeries en drie veiligheidsregio's', vertelt Rien. 'Het is mijn missie om de komende jaren zorg te dragen voor een goede regie op de implementatie van alle acties die

voortvloeien uit het Implementatieplan IBP-Waddenzee 2010 -2013.'

Samenwerking

Rien van de Ven werkt inmiddels nauw samen met de Waterfunctionarissen van de SAMIJ. 'Uniformiteit in interdisciplinaire samenwerking is een van de uitgangspunten bij de totstandkoming van incidentbestrijdingsplannen', aldus Rien van de Ven. 'Met deze samenwerking kunnen we elkaar voor een aantal processen, zoals planvorming, het opleiden, oefenen en de meldkamerprocessen, versterken. Dat is van grote waarde voor adequate incidentbestrijding.'

Samenwerking SAMIJ & CRW

SAMIJ en CRW werken intensief met elkaar samen. Een paar punten waarin die samenwerking tot uiting komt:

- SAMIJ en CRW hebben een op elkaar afgestemd implementatieplan
- De incidentbestrijdingsplannen van SAMIJ en CRW zijn hetzelfde van opzet
- SAMIJ en CRW trekken samen op in landelijke kennisplatforms en stimuleren kennisdeling op landelijk en regionaal niveau.
- SAMIJ en CRW hebben een gezamenlijke werkgroep meldkamers en werken nauw samen op het onderwerp melding en alarmering.
- SAMIJ en CRW realiseerden samen het OvD-boekje Wijzer op het Water.
- SAMIJ en CRW stemmen opleidingen en oefeningen onderling af.

KNRM en brandweer op Urk maken instructiefilm voor opstappers

De KNRM en de post Urk van Brandweer Flevoland hebben dit voorjaar in samenwerking met het Deltion College in Zwolle een instructiefilm gemaakt over de uitrukprocedure bij een incident op het water. Het filmpje is op donderdag 15 september op het Urker gemeentehuis gepresenteerd aan locoburgemeester Ben Visser.

Marlou Boot, hoofd Brandweerszorg van Brandweer Flevoland, overhandigde de dvd met de tien minuten durende film aan Ben Visser. Ze omschreef hierbij de samenwerking tussen de KNRM en de brandweer op Urk als 'uniek'. 'De samenwerking van de KNRM en de brandweer is in zijn geheel meer dan de som der delen. De twee partijen werken al ruim tien jaar naar beider tevredenheid samen. Ze doen waar ze goed in zijn en versterken elkaar. Deze samenwerking is een voorbeeld voor het hele land. Als Flevoland en Urk zijn we misschien klein, maar we boeken wel grote resultaten. Daar mogen we trots op zijn.'

Initiatief

Het KNRM-reddingsstation op Urk nam eerder dit jaar het initiatief om de uitrukprocedure voor opleidingsdoeleinden te vertalen naar een instructiefilm. De KNRM zocht contact met Riekelt de Boer van de brandweer op Urk en kreeg bij de realisatie van het filmpje hulp van studenten van het Deltion

College in Zwolle. Zij maken deze (instructie) films voor non-profitorganisaties in het kader van hun opleiding.

Doel

Het doel van de film is te laten zien wat de brandweermensen moeten doen als ze opstappen bij de KNRM. Hierbij is het van belang dat de gezagsverhouding aan boord helder is, de verschillende functies aan boord waarmee de 'externe' hulpdienst te maken krijgt worden belicht en de do's en don'ts met betrekking tot veiligheid en ter voorkoming van ongevallen en blessures aan bod komen.

Studenten maakten in dezelfde periode filmpjes over de procedure man overboord en een opstapfilm voor de mensen van de GGD. De rol van de Kustwacht is onderwerp van een nog nieuw te maken filmpje.

➔ Bekijk het filmpje op www.samij-regeling.nl

Meldkamers en waterincidenten

Iedere incidentafhandeling begint bij de melding en alarmering. Bij landincidenten wordt deze meestal door één meldkamer afgehandeld. Bij waterincidenten is dit vaak niet het geval. Al snel zijn meerdere meldkamers betrokken. In het IJsselmeergebied zijn veel meldkamers betrokken. In de plannen gaan we uit van schema's. Schema's die aangeven hoe het proces moet verlopen. In de praktijk hebben we het over mensenwerk en systemen.

Bij de afhandeling van waterincidenten gelden twee belangrijke principes: Procesverantwoordelijkheid en Afstemmen. Het scenario en de locatie bepalen wie er procesverantwoordelijk is. De procesverantwoordelijke alarmeert zijn eigen eenheden en stemt af met betrokken meldkamers over (eventuele) bijstand. Met regelmaat komt de melding eerst of gelijktijdig bij andere meldkamers binnen. In dit geval is snelle afstemming met de procesverantwoordelijke noodzakelijk.

Werkgroep meldkamers IJsselmeergebied en Waddenzee

Sinds 2011 werken wordt in het IJsselmeergebied en de Waddenzee samengewerkt. Op het onderdeel meldkamers is één werkgroep

opgericht. Deze houdt zich specifiek bezig met dit onderwerp. De werkgroep meldkamers werkt in opdracht van operationele werkgroep SAMIJ en OWO CRW (Coördinatie Rampenbestrijding Waddenzee). De werkgroep adviseert over implementatie incident bestrijdingsplan op het onderdeel melding en alarmering.

Ontwikkelingen Meldkamers

Er zijn veel ontwikkelingen op het gebied van meldkamers. In het midden en noorden van Nederland (IJsselmeer en Waddenzee) worden gemeenschappelijke meldkamers samengevoegd. De Noordelijke Meldkamer (veiligheidsregio's Groningen, Fryslân en Drenthe) en het Operationeel Centrum Midden Nederland (veiligheidsregio's Flevoland,

Melding en alarmering volgens de afspraken

Dit betekent:	Alarmering door procesverantwoordelijke dienst/instantie. (GMK's, behalve indien directe redding/hulp vanaf landzijde mogelijk is)
	Alarmering na afstemming met procesverantwoordelijke dienst/meldkamer/coördinatiecentrum/verkeerspost
	Het hanteren uitvraagprotocol
	Alarmering volgens inzetvoorstellen
	Hanteren aanlandingsplaatsen

Kunnen optreden als coördinerende meldkamer (gemeenschappelijke meldkamers)

Dit betekent:	Afstemming met coördinatiecentrum Kustwacht of verkeerspost namens alle betrokken landmeldkamers
	Afstemming met andere betrokken gemeenschappelijke meldkamers
	Indien nodig afstemming met een C-ROT en C-RBT

Gooi & Vechtstreek, Utrecht) zijn hier voorbeelden van. Ook gaan alle landmeldkamers de komende jaren werken met de Landelijke Meldingsclassificaties (LMC).

Landelijke pilot Standaardisatie Incidenttypering

SAMIJ en CRW werken aan verbetering in nieuwe LMC-set voor de afhandeling van waterincidenten

Vanuit watergebieden is geconstateerd dat het alarmeren van de eenheden voor waterincidenten in de huidige versie van de Landelijke Meldingsclassificaties (LMC) beter kan worden vormgegeven. Daarom is er een traject gestart met als doel de Waterrandscenario's op de meest optimale wijze in te passen in de LMC-set.

is. De voorbereiding vindt plaats in de zogeheten beheerfase of fase 2, die in de loop van 2012 zou moeten gaan starten. De gewenste aanpassingen aan de set kunnen via het Mutatieformulier LMC bij de Multidisciplinaire Expert Groep (MEG) ingediend worden. De MEG is een groep waarin de koepels en de regio's vertegenwoordigd zijn. Voordat de MEG besluiten neemt worden de voorstellen door de werkgroepen beoordeeld. In dit geval zijn de voorstellen voorgelegd aan de monodisciplinaire werkgroep brandweer. In de loop van 2012, dus in het begin van de beheerfase zullen de door de MEG goedgekeurde mutaties doorgevoerd worden en zal de implementatie van GMS versie 4.11 plaats vinden.

Project Waterrand

Vanuit de SAMIJ en het Waddenzegebied wordt er naast een aantal mutaties voor alle scenario's binnen verschillende projecten specifiek aandacht gevraagd voor een consequente lijn in de LMC-set van karakteristieken en het belang van OTO (Opleiden, Trainen en Oefenen) voor centralisten. Op het water komt het dikwijls voor dat er tegelijk meerdere processen spelen. Om de centralisten aan de hand van de LMC-set de juiste keuzes te laten maken is het verzoek van de LMC projectgroep om hier in de opleiding of het informatie-traject specifiek aandacht aan te besteden. Denk bijvoorbeeld aan de situatie waarbij op het water een brand in combinatie met een SAR-actie plaats vindt. Welke keuzes zal de centralist hierbij maken en zorgt dit voor een juist inzetvoorstel?

Binnen het traject is er overleg geweest tussen de projectleiders LMC en Martijn van Nieuwenhuijze namens de watergebieden IJsselmeer en Waddenzee. Het resultaat van dit overleg is besproken met de waterfunctionarissen van het IJsselmeer en de Waddenzee. Een mutatieformulier LMC is het resultaat hiervan dat voorgelegd wordt aan de MEG.

Pilot LMC-set geïmplementeerd in tien regio's

De stand van zaken van het project LMC is dat de pilot LMC-set in tien regio's geïmplementeerd is. De projectleiding is bezig met de voorbereiding, waarvan het opstellen van een projectplan onderdeel

Werkgroep meldkamers is kennisplatform

Melding en alarmering zijn een belangrijk onderdeel van de incidentafhandeling. Zeker in het IJsselmeer- en Waddenzegebied, waarin tien gemeenschappelijke meldkamers, de Kustwacht en Rijkswaterstaat een rol spelen.

Meldkamers

De werkgroep melding en alarmering IJsselmeer / Waddenzegebied is het kennisplatform op dit gebied. De werkgroep adviseert aan veiligheidsregio's en crisispartners over melding en alarmering bij waterincidenten en zorgt voor één gezamenlijke werkwijze. In de werkgroep zijn de volgende meldkamers vertegenwoordigd:

- Coördinatiecentrum Kustwacht
- Gemeenschappelijke meldkamer Flevoland (op termijn Operationeel Centrum Midden Nederland)
- Gemeenschappelijke meldkamer Oost Nederland
- Gemeenschappelijke meldkamer Groningen (binnenkort gemeenschappelijke meldkamer Noord Nederland)
- Centrale Meldpost IJsselmeergebied
- Gemeenschappelijke meldkamer Zaanstreek Waterland
- Gemeenschappelijke meldkamer Fryslân (binnenkort meldkamer Noord Nederland)
- Gemeenschappelijke meldkamer Alkmaar

'Goed ingevoerd is goed uitgevoerd!'

Naam: Saskia Knopper

Functie: Teamleider Scheepvaartbegeleiding & Bediening

Organisatie: Rijkswaterstaat

Incidentbestrijding op het water en meldkamers: wat is daarin de uitdaging volgens jou?

'Om het geheel te laten verlopen als een goed geoliede machine. Per organisatie apart doen we het best goed. Als geheel kan het echter nog vele malen beter. Er valt nog veel te regelen in de driehoek: personeel-organisatie- proces. Maar grotendeels is het ook gewoon DOEN!'

Wat gaat goed?

'De afspraken over en het model voor inrichting zijn vlot verlopen. Het hieruit voortgekomen product mag er zijn! Omdat de medewerkers van de Centrale Meldpost IJsselmeergebied (CMIJ) zijn betrokken bij de inrichting ervan is er ook meteen draagvlak voor het nieuwe model. Dit vind ik een groot pluspunt. De bestaande kennis en expertise is hierdoor meegenomen. De uitvoering

wordt gemakkelijker. Dit komt de kwaliteit ten goede!'

Wat kan er beter?

'We moeten onze 'eigen taken' in een nieuw, groter verband gaan zien. Ons hokjesdenken en de identiteit van de 'eigen organisatie' maken dit niet altijd gemakkelijk. Denk hierbij aan systemen, bevoegdheden, nieuwe contacten, gewenning, etc.'

Op welke punten moeten we de nadruk leggen in meldkamers?

'Samenwerking. Dit wordt in de toekomst steeds belangrijker. Daarnaast: goed ingevoerd is goed uitgevoerd. Niet starten met lapmiddelen maar gewoon doen wat is afgesproken.'

Wat is jouw persoonlijke drive?

'Rijkswaterstaat een onderdeel laten zijn van een goed geoliede calamiteitenorganisatie waarin niet de belangen van de organisaties apart, maar de kwaliteit van het geheel centraal staat.'

'Particuliere organisaties kunnen toegevoegde waarde hebben bij hulpverlening'

Naam: André Kaag

Functie: Hoofd Communicatie en Coördinatie Centrum (CCC)

Organisatie: Kustwachtcentrum

Incidentbestrijding op het water en meldkamers: wat is daarin de uitdaging volgens jou?

'Met de totstandkoming van het IBP-IJsselmeergebied hebben we een grote stap voorwaarts gedaan in de procedurele afhandeling van incidenten. Hoe in voorkomende gevallen te handelen wordt stapsgewijs behandeld. Iedere waterpartij weet nu wat er van hem verwacht wordt. De uitdaging zit hem nu in het elkaar zo snel en volledig mogelijk informeren over het incident en met elkaar zorg te dragen dat de hulpverlening zo spoedig mogelijk in gang wordt gezet.'

Wat gaat goed?

'Het Kustwachtcentrum is verantwoordelijk voor de uitvoering van het SAR proces op het IJsselmeer. Het CCC heeft hierin een coördinerende rol die zij prima oppakt. De daadwerkelijke hulpverlening op het water gaat ook goed. De diverse waterpartijen (KNRM, politie, Rijkswaterstaat, Koninklijke Marine) weten elkaar snel te vinden en lossen het probleem op een adequate manier op.'

Wat kan er beter?

'Professionele hulpverlening is een overheidstaak. Daarvoor hebben wij onder andere meldkamers, eenheden, goed opgeleid personeel en ga zo maar door. Dit geeft ons echter nog niet het alleenrecht om te acteren op het water. Ook particuliere organisaties kunnen een toegevoegde waarde hebben bij de hulpverlening. Die samenwerking verloopt nog niet altijd goed. Het zou een goede zaak zijn als er meer begrip zou komen naar elkaar toe. Dus niet ten koste van elkaar maar mét elkaar het incident oplossen.'

Op welke punten moeten we de nadruk leggen in meldkamers?

'Bij de initiële melding is het belangrijk dat er zoveel mogelijk wordt uitgevraagd zodat er een juiste beeldvorming is van wat er zich afspeelt. Die informatie zal tussen de meldkamers gedeeld moeten worden zodat de juiste alarmering in gang wordt gezet en vervolgens afstemming plaatsvindt over bij-

De rol van de meldkamers is binnen de incidentbestrijding op het water een belangrijke. Daarom hebben SAMIJ en CRW samen een werkgroep Meldkamers die over meldkamerzaken nadenkt. Zijn de meldkamers al helemaal ingericht voor incidentbestrijding op het water? En op welke punten kunnen de meldkamers nog winst boeken? Zeven betrokkenen aan het woord.

'Meldkamers moeten proactieve rol krijgen bij planvorming'

Naam: Raymond van den Hoek

Functie: Specialist Multidisciplinaire Voorbereiding

Organisatie: Brandweer Flevoland & Veiligheidsbureau Flevoland

Incidentbestrijding op het water en meldkamers: wat is daarin de uitdaging volgens jou?

'Het nog beter leren kennen van elkaars taal en werkwijzen. Daarnaast zal het voor veel centralisten op de verschillende meldkamers aanvoelen als het aanleren van een tweede natuur om bij meldingen eerst een klein stapje terug te nemen om na te gaan welke meldkamer vanuit de procesverantwoordelijkheid de aangewezen meldkamer is om het betreffende incidentbestrijdingsproces op te starten en op meldkamerniveau te coördineren.'

Wat gaat goed?

'Momenteel zijn het incidentbestrijdingsplan, het dekkingsplan en de inzetvoorstellen nog niet bij alle diensten en meldkamers en op alle niveaus volledig geïmplementeerd. Toch wordt er in ruime mate al gewerkt op de beoogde werkwijze vanuit de diverse plan-

nen. De hulpvrager ondervindt dus geen of nauwelijks hinder van het nog niet volledig geïmplementeerd zijn van de plannen. Dit is een goede zaak.'

Wat kan er beter?

'Ofwel: er moet naar mijn idee meer en eerder worden stilgestaan bij de praktische realiseerbaarheid en de systeem mogelijkheden op de meldkamers. Het is effectiever om aan de voorkant te kijken of de ideeën en wensen in de meldkameromgeving realiseerbaar zijn voorafgaand aan de vaststelling van plannen, dan om de meldkamersystemen grotendeels aan te moeten passen aan de op enig moment reeds vastgestelde plannen. Ik denk dat dit realiseerbaar is door de werkgroep Meldkamers een sterkere rol en positie in te laten nemen. Meer proactief betrokken bij de planvorming. Nu veel plannen al grotendeels af zijn is de rol van de werkgroep Meldkamers wellicht iets anders en moeten we meer kijken naar mogelijkheden om de vastgestelde plannen op een of andere manier te vertalen naar implementeerbare vormen.'

Op welke punten moeten we de nadruk leggen in meldkamers?

'Onderlinge samenwerking aan de voorkant (implementatie- en beheersfase), samenwerken en elkaar daardoor versterken.'

Wat is jouw persoonlijke drive?

'Mijn persoonlijke drive is het ten gunste van de hulpvrager werkbaar en uitvoerbaar maken en houden van het gedachtegoed van de SAMIJ-regeling, het incidentbestrijdingsplan en de andere stukken.'

voorbeeld vervoer van gewonden, opvanglocaties en de aanlandingsplaats.'

Wat is jouw persoonlijke drive?

'Het is mijn drive ervoor zorg te dragen dat de samenwerking tussen de diverse

gemeenschappelijke meldkamers en het Kustwachtcentrum goed verloopt en samen met de collega's van de meldkamers problemen zo snel mogelijk uit de wereld te helpen.'

meldkamers

'Nadruk leggen op opleiden en oefenen'

Naam: Remko Knook
Functie: Teamleider MKA/RAC
Organisatie: GGD Flevoland

Incidentbestrijding op het water en meldkamers: wat is daarin de uitdaging volgens jou?

'Incidentbestrijding op het ruime binnenwater heeft als uitdaging dat het eigenlijk voor 'landhulpverleners' en dus ook voor meldkamers een andere tak van sport is. Die moeten wij ons eigen maken. We moeten elkaars taal leren spreken en ons een beeld kunnen vormen van wat er zich op het water kan afspelen.'

Wat gaat goed?

'Wat goed gaat is de samenwerking met het Kustwachtcentrum. Ik merk dat de centralisten vaker dan in het verleden acties inzetten na onderling overleg in plaats van separaat van elkaar.'

Wat kan er beter?

'Een duidelijk gemis is het nog niet geïmplementeerde dekingsplan en de daaraan gekoppelde inzetvoorstellen. Als dit is geregeld kunnen we efficiënter inzetten en is voor alle meldkamers in het SAMIJ gebied duidelijk wie wat doet bij een incident.'

Op welke punten moeten we de nadruk leggen in meldkamers?

'Op scholing en oefening. Zoals eerder aangegeven zijn incidenten op het water net iets anders dan incidenten op het land. Ze komen bovendien relatief weinig voor, waardoor dit soort incidenten niet als routine kan worden gezien.'

Wat is jouw persoonlijke drive?

'Voor iemand die hulp behoeft mag het niet uitmaken of deze persoon zich thuis, in de auto of op het water bevindt. Als hulpverleningsorganisaties dienen we er alles aan te doen om deze hulpvrager de hulp te kunnen bieden waar hij of zij recht op heeft.'

'Het vlekkeloos laten samenwerken van de verschillende organisaties is mijn drive'

Naam: Patrick Goosen
Functie: Coordinator ICT Alarmcentrale & Verbindingen
Organisatie: Veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland

Incidentbestrijding op het water en meldkamers: wat is daarin de uitdaging volgens jou?

'Het vlekkeloos laten samenwerken van meerdere organisaties ondanks de vele verschillen.'

Wat gaat goed?

'Moeilijk te zeggen. Wij hebben in de afgelopen periode (jaar) geen incidenten gehad.'

Op welke punten moeten we de nadruk leggen in meldkamers?

'De denkwijze. Als er een SAMIJ-incident plaatsvindt dan zijn er meerdere organisaties bij betrokken. Die moeten wel allemaal met de neus in dezelfde richting staan. En er zal meer gewerkt moeten worden met LCMS (Landelijk Crisis Management Systeem). Dit is een zeer handige tool die zeker voor dit soort incidenten van cruciaal belang kan zijn.'

Wat is jouw persoonlijke drive?

'Zie mijn antwoord op de eerste vraag. Het vlekkeloos laten samenwerken van de verschillende organisaties is mijn drive.'

'We moeten tot landelijke afspraken komen voor hulpverleners en meldkamers'

Naam: Ben Noorderwerf
Functie: Groepschef meldkamer Fryslân
Organisatie: Politie Fryslân

Incidentbestrijding op het water en meldkamers: wat is daarin de uitdaging volgens jou?

'Om de alarmering en hulpverlening professioneel te kunnen uitvoeren is het noodzakelijk dat landelijk binnen de verschillende meldkamers dezelfde taal wordt gesproken en dezelfde protocollen worden gehanteerd. Alle betrokkenen in de keten dienen goed opgeleid te worden en getraind te blijven.'

Wat gaat goed?

'Door recente ontwikkelingen zoals SAMIJ, Waddex en Waterrand is er meer duidelijk van hoe het geregeld is. De huidige ontwikkeling is om tot duidelijke landelijke afspraken en protocollen te komen voor de hulpverleners en de meldkamer.'

Wat kan er beter?

'Scholing en training van medewerkers van de meldkamers en de hulpverleningsdiensten en locatiebepaling bij incidenten op het water. Vaak is er onduidelijkheid over de locatie en de status van het incident. Communicatie en afstemming tussen de meldkamers onderling.'

Op welke punten moeten we de nadruk leggen in meldkamers?

'Introduceren, protocolleren, instrueren, trainen en afstemmen.'

Wat is jouw persoonlijke drive?

'Om ook binnen de MkNN (Meldkamer Noord Nederland per 1 november 2011) alle medewerkers van alle disciplines bekend te maken met de watergerelateerde zaken. Medewerkers toerusten zodat zij adequaat kunnen reageren op hulpvragen in noodsituaties in en op het water.'

'Betere positiebepaling op het water geen overbodige luxe'

Naam: Patrick Grim
Functie: Teamleider gemeenschappelijke meldkamer Noord-Holland Noord en Hoofdofficier van dienst Veiligheidsregio Noord-Holland Noord
Organisatie: Veiligheidsregio Noord-Holland Noord (NHN)

Incidentbestrijding op het water en meldkamers: wat is daarin de uitdaging volgens jou?

'De multidisciplinaire coördinatie en informatiedeling tussen alle betrokken disciplines is nog steeds de basis van een goed optreden van de hulpverleningsdiensten in het veld (op het water). De meldkamer vervult daarin een spilfunctie. In ieder geval in het eerste uur van een incident.'

Wat gaat goed?

'De contacten met de verschillende bij incidentbestrijding op het water betrokken disciplines zijn in de preparatiefase goed. We hebben elkaar gevonden en de werkafspraken zijn gemaakt.'

Wat kan er beter?

'Duidelijkere afspraken over de verantwoordelijkheden en coördinatie bij waterincidenten. Ter verduidelijking een voorbeeld: grote gebieden van het Markermeer vallen onder het dekingsgebied van Flevoland. Meldkamer NHN krijgt een melding en alarmeert de nodige hulpdiensten. Het incident ligt echter in het dekingsgebied van Flevoland. Wie onderhoudt nu primair de coördinatie en de informatievoorziening?'

Op welke punten moeten we de nadruk leggen in meldkamers?

'Waterincidenten komen gelukkig niet veelvuldig voor. Praktijkervaring opdoen voor centralisten is dan ook niet eenvoudig. Wat centralisten regelmatig aangeven is de moeilijkheid van positiebepaling van het incident. Herkenningspunten zijn op het water toch minder aanwezig dan op het land. Het kost de centralist veel tijd om de juiste positie te bepalen. Systeemverbetering waarmee centralisten eenvoudiger en doelmatiger positiebepaling kunnen doen is daarom geen overbodige luxe. Geeft voordelen in het snel optreden bij incidenten op het water.'

Wat is jouw persoonlijke drive?

'Incidentbestrijding op het water vereist een multidisciplinaire aanpak en coördinatie. De uitdaging voor mij is om de juiste partijen te betrekken bij de incidentbestrijding en ervoor zorgen dat iedereen ook die informatie krijgt die hij/zij nodig heeft om zijn taak te kunnen uitoefenen in het grote geheel van het incident. Dat is de taak van een meldkamer.'

KNRM aanwezig bij Multicarrousel

Sinds de Kustwacht en de KNRM middels een convenant een samenwerkingsverband hebben getekend met de verschillende veiligheidsregio's werken de vrijwilligers van de KNRM intensiever samen met de andere diensten. Pieter Kaptein van KNRM-station Urk over zijn ervaringen bij de Multicarrousel van Veiligheidsregio Flevoland.

Tijdens de Multicarrousel krijgen alle sleutelfunctionarissen in Flevoland bijscholing in verschillende onderwerpen op gebied van hulpverlening. In de laatste Multicarrousel was ook incidentbestrijding op het water thema van één van de workshops. Pieter Kaptein over deze bijscholingsdag: 'Het was de bedoeling om door middel

van verschillende workshops aan verschillende processen te ruiken en daardoor kennis op te doen van de CoPI werkwijze om deze in de praktijk te kunnen toepassen. Voor ons was natuurlijk de workshop over de SAMIJ-regeling de bekendste. We konden als KNRM'ers trainer Raymond van de Hoek van de SAMIJ en Jan Regeling van de Kustwacht ondersteunen om de waterprocessen volgens het IBP IJsselmeergebied uit te leggen aan de multi-partners. Maar het belangrijkste van deze dag was wel het netwerken en de contacten met de verschillende hulpverleningsdiensten. Dat geeft zo'n dag echt meerwaarde.'

Oefening Het Zeepaard uitgesteld

De voor 14 september geplande oefening van Veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland, Rijkswaterstaat, KLPD en Kustwacht voor de kust van Marken is een dag van tevoren afgelast. De wind zorgde ervoor dat het niet verantwoord was deze oefening door te laten gaan.

In oefening Het Zeepaard zouden alle diensten meedraaien: brandweer, politie, GHOR, KLPD, gemeenten, Rijkswaterstaat, KNRM en Kustwacht. De weersomstandigheden dwongen de oefenstaf ertoe oefening Het Zeepaard uit te stellen. Oefenleider Lammert Klaassens: 'In het draaiboek is een uitgebreide veiligheidsparagraaf opgenomen. Bij een windkracht van 5 Beaufort of hoger en bij een bepaalde golfhoogte is het niet raadzaam te oefenen. Bij de oefening worden veel hulpverleners maar ook veel figuranten (Lotusslachtoffers) ingezet op het water. Het is dan niet verantwoord de oefening door te laten gaan. De oefening wordt verzet naar een andere datum. Als zo'n besluit valt, na maanden van voorbereiding, dan is dat niet leuk voor al die mensen die bij de voorbereiding betrokken zijn. Maar de veiligheid van de mensen gaat voor alles.'

Van de waterfunctionaris

Navigeren

Als schipper, zeiler of stuurman weet je het. Om je uiteindelijke bestemming te bereiken moet je navigeren. Het klinkt eenvoudig, dat is het niet altijd. Soms moet je de koers iets bijstellen maar het kan ook betekenen dat je overstag gaat en over een andere boeg gaat varen. Dit betekent kiezen en besluiten. Positie en omstandigheden zijn hierbij van belang, maar ook materiaal en middelen.

Inzetten op procesverantwoordelijkheid

Binnen de Samenwerking Incidentbestrijding IJsselmeergebied zijn we in de fase dat we moeten navigeren. Sommige onderdelen varen op koers, bij andere moeten we (iets) bijstellen. In sommige gevallen moeten er keuzes gemaakt worden. Eén van die keuzes is het duidelijk inzetten op procesverantwoordelijkheid bij de incidentafhandeling.

Nieuwe ontwikkelingen

In de organisaties van alle deelnemers gebeurt veel. Beleids- en crisisplannen zijn en worden opgesteld, evaluaties van convenanten dienen zich aan. Achttien organisaties werken samen in het IJsselmeergebied, de 19e hoop ik binnenkort te mogen begroeten. Ook zijn er nauwe relaties met de organisaties van het Waddenzeegebied en de Zeeuwse Delta.

In de samenwerking is met name duidelijkheid van belang: spreken we één taal, weten we wie aan zet is en maken we het niet te ingewikkeld?

Op naar (meer) succes

De gewenste resultaten zijn omschreven, maar tegelijkertijd blijven er belangrijke vragen rijzen: welke factoren maken ons uniek en wat is voor succes doorslaggevend? Hoe bereiken we iedereen en hoe houden we iedereen betrokken? Gaan we in de toekomst meer naar specialistisch optreden en minder naar generiek optreden?

Naast hulpmiddelen zoals het kompas hebben we veel kennis en kwaliteit aan boord. We maken meters of, om in zeetermen te blijven spreken, mijlen.

Han van Dijk, waterfunctionaris

Colofon

SAMIJ Nieuws is het informatiebulletin van de SAMIJ en wordt verspreid onder alle organisaties die samenwerken of een relatie hebben met de SAMIJ. SAMIJ Nieuws komt twee keer per jaar uit.

SAMIJ

Postadres:
Veiligheidsregio Flevoland
Postbus 501
8200 AM Lelystad
Mail: samij@brandweerflevoland.nl
Internet: www.samij-regeling.nl

Oplage

750 exemplaren

Organisatie & Eindredactie

Wim van Eck
Mail: w.vaneck@brandweerflevoland.nl
Han van Dijk
Mail: h.vandijk@brandweerflevoland.nl

Vormgeving

Slooves Grafische Vormgeving
www.slooves.nl

Drukwerk

GBU Grafici
www.gbugrafici.nl

Aan dit nummer werkten mee

Pieter Kaptein, Nynke Koorstra, Hendrik Kramer, Huib Marree, Martijn van Nieuwenhuijze, Rein Snoek, Gerrit Spruit.

Deadline

Het volgende nummer van SAMIJ Nieuws komt uit in februari 2012. De uiterste deadline voor aanlevering van kopij is 27 januari 2012.

